PERSIENS ØKONOMISKE OG SOCIALE FORHOLD

C. G. FEILBERG

For den, der vil forstå de økonomiske og sociale problemer i Persien, er det nødvendigt at danne sig et billede af den naturgeografiske baggrund. Men det er også nødvendigt at mindes to afgørende kendsgerninger i Persiens nyeste historie: Reza Shah's næsten diktatoriske styre fra begyndelsen af 1920'erne til 1941, og en fremmedbesættelse af landet under anden verdenskrig ved englændere, amerikanere og russere. Efter Reza Shah's abdikation i 1941 besteg hans søn Mohammed Reza tronen. Han udtalte straks, at han ville overholde forfatningen. Forskellige magtgrupper, af hvilke den vigtigste er en meget velhavende overklasse – for en stor del godsejere, har siden søgt at beherske landets styre.

PERSIENS GEOGRAFI

Persien er – målt med vesteuropæisk målestok – et meget vidtstrakt land. Arealet er ca. 1.6 mill. km², større end Spanien, Tyskland og Frankrig tilsammen. Det kan ikke undre, at der indenfor så stort et område må forekomme meget store modsætninger; man behøver blot tænke på, at mens næsten hele det nordlige Persien ligger indenfor det tempererede klimabælte, har sydkysten ved det indiske ocean helt tropiske temperaturforhold.

Persien er for største delen *højslette*. Man kan forestille sig dets terræn i hovedtræk som en mægtig bastion, bredest mod øst, smallest og højest mod vest. De indre flader er i nord, syd og vest omgivet af bjergkæder, som i højde flere steder overstiger de europæiske alper. På bjergkædernes ydersider hører i nord og syd smalle lavsletter med til Persiens område. Denne opbygning af terrænet har stor betydning for de klimatiske forhold. Den største nedbør falder i bjergene, navnlig på deres yderside, mens de indre højsletter ligger i regnskygge af dem. Persien kan da deles i flere ret udprægede naturgeografiske regioner af meget forskelligt omfang: det vidtstrakte indre højland og en række mindre randlandskaber.

Det frodigste af *randlandskaberne* ligger i nord: lavsletterne langs sydkysten af det Kaspiske hav i provinserne Gilan og Mazanderan. Kystlinien ligger

meget lavt – 28 m under verdenshavet. Skønt området hører til Persiens nordligste, er klimaet derfor subtropisk. Middeltemperaturen i den koldeste vintermåned ligger omkring + 5°, i den varmeste sommermåned ved 30°. Der falder megen regn, næsten overalt over 1 m årligt. Det meste af den ris, der høstes i Persien, dyrkes her. Ikke blot vin og oliven, men også oranger hører til regionens frugttræer. På de lavere bjergskrænter ved Lahidjan har kinesiske eksperter startet theplantager. I øvrigt bærer bjergene, Elburskædens nordskråning, en blandet skov af el, eg, ask, valnød, platan m. m. På kædens højeste top Damavand (5.670 m) ligger evig sne.

Videre mod øst langs grænsen mod Sovjetunionens transkaspiske stater fortsættes Elburskæden i den persiske provins Khorasan af lavere bjergdrag. Klimaet er tørt, vegetationen buskstеppe. Men der er dog så megen nedbør, at Khorasan hører til Persiens vigtigste hvedeproducerende områder.

I det nordvestlige Persien, som støder til Armenien og de transkaukasiske sovjetrepublikker, er der en skærende modsætning mellem de golde stenede bjergplateauer og de mellemliggende brede dale, hvis flodaflejringer afgiver en frugtbar agerjord. Her findes bl. a. en betydelig frugtavl (fersken) omkring det gamle kulturcentrum Tæbriz.

Persiens grænse mod Iraq følges på en strækning af over 1000 km af Zagrosbjergene, en serie af tætliggende, parallelle, kalkstensrige foldekæder, som i sine højeste partier når over 3000 m. De højere bjergskrænter skønnes at have en årsnedbør på over 50 cm og de bærer en åben egeskov, som i forsommeren ligner en græsrig park. Mange steder dyrkes noget hvede og byg. I lavere dale møder man haver med figen, vin og granatæbler. Også ris- og majsmarker forekommer.

Ved bjergenes sydfod og på sletterne langs den persiske golf er man i daddelpalmens region, og på den sydøstlige meget tørre, men lavtliggende del af det persiske plateau, når daddelpalmeoaserne dybt ind i land.

Modsætningen mellem de ydre fugtige randlandskaber og den indre højslettes tørhed er meget påfaldende for den, der fra havnebyen Pahlevi ved sydkysten af det Kaspiske hav rejser op over Elbursbjergene til Persiens hovedstad Teheran. Om aftenen kører man mellem lavlandets grønne frodige marker, over hvilke de hvide skyer hænger tungt, og videre op gennem vilde bjergskove, hvor en vandrig flod strømmer en i møde. Næste morgen befinder man sig ved bjergenes øde sydside i et stenet landskab, hvor grå, gule og violette farvetoner dominerer, mens det grønne kun træder frem i landsbyernes kunstvandede oaser. Højden over havet gør vinteren kold. Teheran ligger 12–1300 m, Isfahan næsten 1600 m over havet. Dele af den indre højslette har endog et meget ekstremt klima. Temperaturen kan om vinteren synke til ÷ 30°, om sommeren stige til over 40°. Nedbøren tager af mod øst og mod landets indre, hvor den formodentlig ligger under 10 cm årlig. De få, men voldsomme regnbyer, der i årets løb falder på bjergkædernes inderside, har i tidens løb skyllet uhyre

mængder af grus, sand og ler ind over højsletten. Det grovere materiale ligger som store, flade aflejringskegler ved bjergenes fod, og det finere kan af vinden føres vidt omkring. Hen på sommeren er luften ofte diset af støv. På højslettens centrale dele findes vidtstrakte saltørkener.

Kulturlandet på den persiske højslette findes især langs bjergkædernes indre fod, og det betinges af en meget ejendommelig form for *kunstvanding:* qanaterne. Nærmer man sig en af de store oasebyer, bliver man ofte opmærksom på nogle lange rækker af lave høje med et dybt krater i midten, som fra bjergskrænterne strækker sig ned mod de beboede og dyrkede steder. Kraterrækkerne markerer underjordiske tunneller, som tapper grundvandet i skrænten og fører det ned til oasen. Disse qanater, som de kaldes, udgraves af en klasse arbejdere, som kaldes moghani's. Med ganske primitive midler har disse mennesker formået at føre de snævre tunneller – 5–6 fod høje og 2 fod brede – kilometerdybt ind i bjergskrænterne, ind under grundvandsspejlet. De omtalte kratere markerer skakterne ned til tunnellerne, som er nødvendige for at kunne bortbringe det udgravede materiale og for at skaffe luft. Man vil forstå, at udgravningen af en qanat er meget kostbarere end den sædvanlige metode til at skaffe vand til kunstvanding: at lægge en dæmning tværs over en bæk og lede vandet ud i en vandingsgrøft til siden. Til gengæld har qanaterne den fordel, at vandet på en lang strækning af sit løb skærmes mod fordampning samt holdes rent og koldt. Hvor store udgifterne ved en qanats udførelse er, er vanskeligt at vurdere. 9 km længde skal være ret almindelig for en af de underjordiske tunneller. Jo længere man trænger ind i jorden, og jo dybere man graver skakterne, jo mere må selvfølgelig qanaternes udgravning koste pr. meter. Dertil kommer det store risikomoment. Årligt omkommer adskillige moghani's i sammenskridende tunneller eller på grund af iltmangel i de dybere jordlag. Hvor jorden er for løs, afstiver man tunnellerne ved rammer af morbærtræ eller ovale ringe af brændt ler, hvilket også må lægges til bekostningen. Sætter man blot udgiften ved at grave 1 m qanat til 10. kr. i danske penge, vil der i det persiske qanatsystems samlede ca. 150.000 km være investeret over 1½ milliard kr.

BEFOLKNINGEN

Størrelsen af Persiens befolkning kendes ikke nøjagtigt. Det persiske indenrigsministerium anslog i begyndelsen af 1952 landets befolkning til ca. 19.520.000 indbyggere. Sagkyndige mener dog, at tallet ikke bør sætter højere end mellem 14 og 16 mill., altså knap 10 mennesker pr. km^2.

Nationalt set er denne befolkning ikke ensartet. Indbrud af fremmede folk ude fra, navnlig tyrker og mongoler fra Centralasien, har tilført meget fremmed blod. Blandingen er ikke blevet mindre derved, at shaherne har brugt den fremgangsmåde at flytte rundt med forskellige befolkningselementer, bl. a.

FIG. 1. Persiens jernbaner og større byer 1953.
1. Grænser. 2. Jernbaner. 3. Byer med over 100,000 indbyggere.
4. Byer med 50,000–100,000 indbyggere.

urolige nomadestammer. Persisk og persiske dialekter tales af den overvejende del af befolkningen og behersker den centrale og den nordlige del af landet. I vest i Zagrosbjergene tales nypersiske dialekter samt kurdisk, som står persisk nær. I øst og navnlig mod sydøst forekommer en del balucher, hvis sprog også hører til den indoeuropæiske æt, der desuden omfatter de mange armeniere og zigeunere, som findes spredt ud over landet. I syd, langs grænsen mod Iraq og nordkysten af den persiske golf og Oman bugten tales meget arabisk. I nordvest i Azerbaidjan og i nordøst i Khorasan er tyrkisk udbredt, og den tyrkiske befolkning i Azerbaidjan er formentlig det største fremmedelement i Persien. Af tyrkisk afstamning menes også de qashqoi, som nomadiserer i bjergene syd for Isfahan at være. Under Reza Shahs regime arbejdedes der fra regeringens side bevidst på at gøre alle fremmedelementerne til persere. Det er derfor naturligt, at man under reaktionen efter ham også har mærket selvstændighedsbestræbelser indenfor flere dele af befolkningen: azerbaidjantyrkerne (jvf. „Økonomi og Politik", 20. årg., 1946, s. 40–41), kurderne, qashqoi.

Ikke blot de forskellige etniske fremmedelementer, der især forekommer i centraliserende. Et kort over befolkningstætheden (fig. 2) viser ikke nogen stor sammenhængende kerne af tæt befolkning, men tæt befolkede enklaver nær sammenhængendekerne at tæt befolkning, men tæt befolkede enklaver nær grænserne, f. eks. i provinserne langs sydkysten af det Kaspiske hav, ved Urmia søen i nordvest og ved Abadan i sydvest. Små tæt befolkede pletter findes også langs bjergkædernes indersider omkring de store oasebyer som Teheran og Isfahan. Meget tyndt befolkede strækninger findes dels i bjergkæderne, dels i det indre af det østlige Persien, der befolkningsmæssig set delvis er et tomrum. Det er altså et hovedtræk i Persiens kulturgeografiske opbygning, at kulturlandet og den tættere befolkning findes i randzonerne og især i landets nordvestlige del, hvor da også ofte de politiske centrer har ligget: Teheran (nær middelalderens Rhages), Tæbriz og oldtidens Ecbatana.

Befolkningens koncentration på ret små områder adskilte ved store øde strækninger, som kan være *vanskelige at beherske for en svag statsmagt*, er en kendsgerning, som man altid må have in mente ved bedømmelsen af persiske forhold. En perser omtalte engang for mig som en af Reza Shah's største fortjenester, at han havde skabt landevejsfred. „Før hans tid kunne man jo ikke rejse fra den ene store by i landet til den anden uden at risikere at blive udplyndret," sagde han.

Selv i vore dage er forsyningen af en by som Teheran med levnedsmidler et afgørende politisk problem. Byen ligger over 500 km fra de vigtigste hvedeproducerende områder i Khorasan, og de dyrkede arealer i dens nærmeste omegn kan ikke brødføde den. Den amerikanske finansekspert dr. Millspaugh skrev i 1925, at forsyningen af Teheran med godt og rigeligt brød kunne afgøre en regerings skæbne. Det var et led i Reza Shah's politik at skaffe befolkningen billigt brød. Under den anden verdensdrig udbrød 1942 et oprør i Teheran, hvis vigtigste årsag var en midlertidig knaphed på brød. Endelig var en af de første opgaver, som det i 1949 dannede økonomiske råd tog op, transporten af fødemidler til Teheran.

NOMADERNE

Forskellen i befolkningstæthed mellem forskellige regioner i Persien markerer meget vigtige forskelle i erhvervskultur. Nomadernes behov for udstrakte græsningsområder til deres hjorde giver sig på kortet udtryk i tynd befolkning. Man har til for nylig opgivet, at nomaderne udgjorde *ca. en fjerdedel* af *landets befolkning*. Formodentlig er de nu gået noget ned i tal. Persiens nomader har et andet levesæt end Arabiens beduiner, hvis vandringer ofte bestemmes af tilfældige regnskyl, der fremkalder lokal græsvækst i ørkenen. I Zagrosbjergene bestemmes rytmen i kurders, lurers og bakhtiyarers liv af den klimatiske modsætning mellem bjerg og dal. Om vinteren, når sneen ligger højt

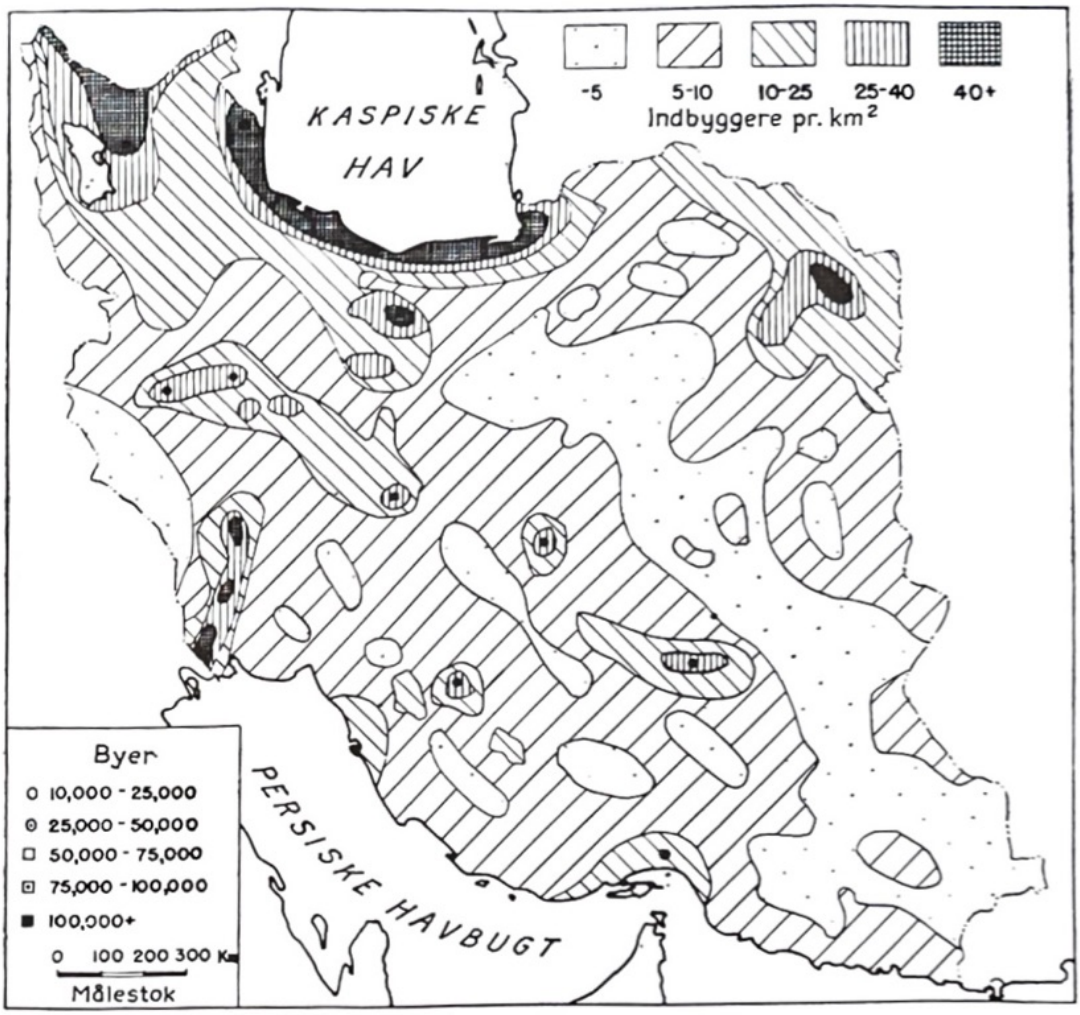

Fig. 2. Kort over Persiens befolkningstæthed i mellemkrigstiden.
(Efter Enciclopedia Italiana).

i bjergpassene, mens der er lunt i de lavere dale, og græsset spirer efter regnbygerne på sletterne ved bjergfoden, fører nomaderne hjordene ned i lavlandet. Om sommeren, når græsset er afsvedet i de lavere regioner, mens der endnu er vandførende kilder og frodighed i de højere dele af bjergene, fører de kvæget derop. De vigtigste *husdyr* er får og geder. I en lur-stamme meddelte man mig, at en familie burde have ca. 5 udvoksede får eller geder pr. familiemedlem. Mulig kan dette sættes i forhold til de opgivelser man har på antallet af disse dyr i Persien. 1950–51 regnedes med ca. 18 mill. får og 7 mill. geder, hvoraf største delen har tilhørt nomaderne, som formodentlig tæller 3–4 millioner. Dernæst holdes knap 4 mill. køer. Mere velhavende familier har altid heste. Muldyr forekommer og værdsættes. Æslet bruges meget som lastdyr.

Nomaderne har spillet en vis rolle i Persiens økonomi. De har forsynet byerne med en del af de dyriske produkter, de havde behov: kød, yoghurt, kærnemælk, smør og ost. I bjergskovene brænder de trækul, som de sælger.

De væver både tæpper og tværsække, af hvilke de også sælger i bazaren. Til gengæld køber de i byerne sukker og the samt en del af håndværkernes produkter: kobbergryder og kander, træskåle o.s.v.

Nomaderne er organiseret i stammer, indenfor hvilke man atter møder to klasser: *khanfamilierne,* som har været de herskende og har ejet det meste af jorden, *ræjæt*'erne, der foretager markarbejdet på de spredte marker i dalstrøgene og gør tjeneste som hyrder. Forskellen mellem disse to stænder var dog under Reza Shah, som ville begunstige ræjæt'erne, ved at udviskes.

Der har alle dage hersket en vis *spænding mellem nomaderne og de bofaste bønder.* Den norske etnograf Frederik Barth, der nylig har udsendt et sociologisk arbejde over kurderne, forklarer forholdet således: nomaderne har af forholdene været tvunget til at slutte sig sammen i større enheder for at kunne forsvare deres hjorde mod plyndring. For dem har det været muligt midlertidigt at danne lejre af sorte telte eller løvhytter med et meget stort mandskab. De kan derved nemt optræde med overmagt over bønderne, der er knyttet til deres landsbyer og ikke er indstillet på kamp. Når nomadestammerne havde samlet deres mænd og dyr, var de i stand til at gå ned gennem de store dalstrøg og plyndre de landsbyer, der fandtes, og græsse deres hjorde på bøndernes marker. Og de har gjort det lige til Reza Shah's tid, både turkmenerne i Khorasan og de persiske nomader i Zagrosbjergene. En ung mand i en lur-stamme sagde i 1935 til mig: „Ja i gamle dage, da råbte vi: „Jā Alī," og så vendte vi bunden i vejret på en hel landsby." Det var faktisk lykkedes Reza Shah at pacificere nomaderne, „stammerne" som de kaldtes. De var afvæbnet, og der var gjort en ende på deres røverier. Men efter hans abdikation har de haft en renaissance. Da hans hær brød sammen, solgte adskillige soldater deres våben til nomaderne, og man hørte påny om landevejsrøverier.

De persiske nomader har indtaget en særstilling derved, at de bor langs landets ydergrænser. Denne ring af urolige indbyggere, der delvis omgav den bofaste befolkning, har spillet en dobbelt rolle i landets historie. Shaherne har kunnet benytte sig af deres militære egenskaber til landets forsvar, men stammerne har også været udgangspunkt for oprør mod centralstyret.

BØNDERNE

Persiens største og økonomisk vigtigste befolkningselement er bønderne, og landbruget er hovednæringsvejen. Sikre statistiske oplysninger over *jordens anvendelse* mangler. I begyndelsen af 1950'erne anslår man, at godt 10 % af Persiens samlede areal er opdyrket. Det skulle være muligt at opdyrke yderligere 20–30 %, dersom der kan skaffes vand til irrigation. 6 % er vedvarende græs, men det samlede græsningsområde er sikkert en del større. 12 % er skov og 30–35 % ørken eller anden uanvendelig jord.

I det meste af landet, navnlig på højsletten, støder man med mellemrum på

disse tæt sammenbyggede bondebyer, der består af lerklinede kasseformige huse med flade tage og ofte gør et både støvet og fattigt indtryk. De redskaber, der bruges til *jordens dyrkning,* er gennemgående de samme, som har været anvendt i århundreder, måske i årtusinder: en simpel træplov, som mulig er ganske godt tilpasset til klima og jordbund, slæbebrædt, trækskovl, spade, hakke o.s.v., alle af grov form, fremstillede af bazarens snedker og smed.

Dyrkningssystemet er gammeldags. Sædvanlig tilsås een mark med hvede, opium og andre afgrøder, som sås om efteråret og høstes den følgende sommer. En anden mark bærer afgrøder, som sås i foråret og høstes om efteråret, f. eks. majs, ærter eller ris. Man sørger for, at hver mark får lejlighed til at hvile hvert tredje år.

Kun en lille del af Persiens jord dyrkes af selvejerbønder. Efter *besiddelsesmåden* deles Irans dyrkede jord i tre kategorier. Ca. 80 % er privat ejendom. Men det allermeste af denne jord er i hænderne på store godsbesiddere, med hvem bønderne må dele høsten. Ca. 10 % er wakf, d.v.s. henlagt til at tjene religiøse og barmhjertige formål. De administreredes oprindelig af den shiitiske gejstlighed, men er nu under statskontrol. Endelig er der statens domæner. *Delingen af udbyttet* mellem godsejer og bonde kan foretages efter meget forskellige regler. De varierer efter stedlig skik og hensyntagen til mange faktorer: jordens frugtbarhed, dyrkningsmetoden o.s.v. Uheldigt er det, når godsejeren ikke står i direkte forbindelse med bønderne, men en forpagter, der vil drage profit både af forholdet til bonden og godsejeren, træder imellem. I spidsen for hver landsby står en formand, kaldet kadkhuda, som er ansvarlig overfor godsejeren eller dennes repræsentant. Han skal overvåge jordens fordeling og dyrkning.

Bedst er bøndernes stilling, hvor jorden ikke behøver irrigation. Her kan de få tre eller fire femtedele af produktionen. Ved dyrkning af planter, der kræver store udgifter, som tobak og opium, deles udbyttet lige. En meget udbredt fremgangsmåde ved delingen af udbyttet mellem godsejer og bonde er baseret på fem faktorer (femfingerreglen):

1) Jord.
2) Vand til kunstvanding.
3) Udsæd.
4) Driftskapital: trækdyr, landbrugsredskaber, godning o.s.v.
5) Arbejde.

Høsten deles i fem dele, som tilfalder de to parter i forhold til det antal faktorer, de har leveret. Besidder f. eks. godsejeren faktor 1–3, får han tre femtedele af udbyttet, bonden resten.

Dette system er blevet hårdt kritiseret, fordi det giver visse produktionsfaktorer en sådan vægt, at bonden bliver forfordelt. Hvor kunstvanding benyttes, er jord uden vand værdiløs. Jord og vand – siges det – burde derfor set fra et økonomisk synspunkt regnes for een faktor. Udsæd kan sædvanlig købes

til en rimelig pris. Faktor 4), driftskapital, der repræsenterer relativt bekostelige ting, leveres gerne af bonden. Da han ofte mangler penge, må han låne disse. Resultatet bliver, at bonden kun får betaling for een faktor, hans eget arbejde.

Til forsvar for systemet kan anføres dette ene: godsejeren sørger sædvanlig for vandet. Dette skaffes i ca. 75 % af tilfældene fra qanater, som kræver meget store kapitalinvesteringer både til bygning og vedligeholdelse. Godsejerne må derfor kræve renter af deres kapital. Forskellige forhold virker også formildende på systemet. En vis del af jorden har bonden til leje for en lille fast årlig afgift. På den kan han bygge sit hus og dyrke sine frugttræer og grøntsager. Dernæst reguleres forholdet mellem bonde og godsejer af uskrevne love, som også lægger forpligtelse på godsejeren. F. eks. er der egne, hvor godsejeren altid vil forære den bonde et får, som har skudt en leopard. Man forventer også, at godsejeren ikke udnytter sine rettigheder til det yderste.

Som nævnt kunne et betydeligt større areal opdyrkes. Meget af det vand, der under forårsflommen fylder floderne, får lov at løbe unyttet bort. Kun enkelte steder har man bygget mindre dæmningsanlæg for at bruge det til kunstvanding, navnlig i landets sydvestlige del. Fremskridt i bøndernes landbrug hæmmes af de *dårlige kreditforhold.* Irans landbrugs- og industribank låner kun penge ud til jordejere mod sikkerhed i jord. Bonden, der ikke selv ejer jord, er derfor henvist til at låne hos godsejere eller pengeudlånere og købmænd i byerne. Renten beregnes ofte efter ti-tretten eller ti-femten systemet. Man får 10 rialer i forskud for 6 måneder og må derefter tilbagebetale 13 eller 15 rialer. Den årlige rente løber op til 30, 50 ja 100 %.

MINERALRESSOURCER

Persien sidder inde med adskillige mineralressourcer i sin jordbund. Men deres størrelse og mulighederne for deres udnyttelse er endnu langtfra kendt. Vigtigst er mineralolierne, som hidtil har været udnyttet af Anglo-Iranian Oil Company (A.I.O.C.). Som bekendt finder dets produktion sted i Sydvestpersien. Man regner med sikre reserver på 1 milliard t, og der er stadig mulighed for at finde flere betydelige olieforekomster i landet. Der er også naturlig gas til disposition. De øvrige mineralforekomster synes gennemgående små. Salt udvindes mange steder i landet. Endvidere produceres ca. 150.000 t kul årlig, største delen fra miner nord for Teheran, der drives af staten gennem industri- og minebanken. På Hormuz-øen ved sydkysten og andre steder produceres årligt ca. 10.000 t af en rød jernforbindelse (hæmatit?). Flere steder i det nordlige Persien findes jernmalm, men den oparbejdes ikke i større stil. Ved Anarak inde på højslettens centrale del driver regeringen en mine med kobbermalm, som også indeholder nikkel, antimon og kobolt. Endelig udvindes årligt ca. 1400 t arsenik samt små mængder (ca. 500 t) af bly, svovl og krommalm.

INDUSTRIALISERINGSPOLITIKKEN

Før Reza Shah besteg tronen, fandtes – bortset fra A.I.O.C. – næppe større industrianlæg i vesteuropæisk forstand i Persien. I hans regeringstid opstod under statens ledelse en moderne industri. To hovedlinier i *Reza Shah*'s *økonomiske politik* var: 1) at gøre Persien så vidt muligt *selvforsynende* gennem en hurtig udbygning af kapitalapparatet og dermed produktionsmulighederne – ikke mindst inden for industrien, og 2) at klare sig så vidt muligt *uden lån i udlandet*. Man vidste af smertelig erfaring fra hans forgængeres tid, hvad lån hos stormagterne medførte af afhængighed.

En sådan politik er imidlertid vanskelig at gennemføre. Udbygning af kapitalapparatet kræver – når man ikke vil benytte sig af udenlandske lån – en tilsvarende indenlandsk opsparing. Da nationalindkomsten pr. indbygger var – og er – lav, er det næppe sandsynligt, at denne opsparing fremkommer frivilligt. Man kan sikkert gå ud fra, at der ikke tidligere var foregået nogen nævneværdig nettoinvestering i Persien; d.v.s. at næsten hele befolkningen har været beskæftiget ved fremstilling af forbrugsvarer og vedligeholdelse af det dertil fornødne (beskedne) produktionsapparat.

Når staten i denne situation forsøger at gennemføre betydelige investeringer på bestemte områder, kan det ske på to måder. Den fornødne arbejdskraft kan tænkes trukket til fra anden beskæftigelse uden væsentlig lønstigning i første omgang. Samlet produktion, beskæftigelse og indkomst er derfor praktisk talt uændret; men der produceres færre forbrugsvarer og flere investeringsgoder end før. Med uændret pengeindkomst må også forbrugsudgifterne antages at være konstante; men da der fremstilles færre konsumgoder, får disse varers priser en stigende tendens. Accepteres dette af befolkningen – frivilligt eller under regeringens tvang, går realforbruget ned, og den fornødne opsparing tilvejebringes (hos konsumgodeproducenterne, der får samme bruttoindtægt som før, men lavere udgifter til arbejdsløn m. v.). Imidlertid er det næppe sandsynligt, at udviklingen følger denne linie. Det øgede overskud ved forbrugsvareproduktion gør denne virksomhed mere tillokkende, og de pågældende producenter vil søge at trække arbejdskraften tilbage, f. eks. ved at byde højere løn, og arbejderne vil vel også – selv om de er uorganiserede – forlange mere på grund af de stigende priser. Skal investeringsvirksomheden opretholdes, må arbejderne imidlertid fastholdes ved denne beskæftigelse, hvilket kræver, at der også her bydes en højere løn. Resultatet bliver større pengeindkomster over hele linien, samtidig med at forbrugsvareproduktionen alligevel ikke sættes op, men holder sig på det lavere niveau. Forbrugsgodepriserne stiger yderligere, og der kommer forøget pres på lønningerne. Man er kommet ind i en inflatorisk udvikling.

Den anden mulighed består i, at de offentlige investeringer fremkalder en tilsvarende forøgelse af den totale arbejdsindsats, og at forbrugsgodeproduk-

tionen derfor i første omgang lades uændret. Men den samlede pengeindkomst stiger nogenlunde i takt med den øgede arbejdsindsats, og langt den største del heraf må påregnes at gå til udvidelse af forbrugsudgifterne. Når forbrugsvareproduktionen er uændret, får priserne følgelig en opadgående tendens, og en udvikling af samme karakter som i første tilfælde kan komme i gang.

Disse inflationstendenser kunne imødegås ved højere skatter, som hindrede befolkningen i at fastholde, respektive udvide, forbruget, eller ved at regeringen tvangsudskrev arbejdskraft til investeringsformål eller på anden måde direkte regulerede produktionens fordeling. Ingen af delene er imidlertid lette at gennemføre i et underudviklet land, simpelthen på grund af administrationens utilstrækkelige formåen. I hvert fald synes den omstændighed, at leveomkostningerne rundt regnet fordobledes fra 1936 til 1941 at tyde på, at der faktisk har bestået et ret kraftigt inflationspres i Persien i disse år.

Som et led i Reza Shah's økonomiske politik blev en række industrier og handelsbrancher gjort til *statsmonopoler*. Mange af virksomhederne indenfor disse brancher blev dog drevet ved private aktieselskaber, der støttedes af nationalbanken eller landbrugs- og industribanken og stod under regeringens kontrol. I en række af selskaberne blev staten storaktionær. I 1931 havde regeringen i tilknytning til dette system fået monopol på udenrigshandelen. Ordningen blev 1941–42 modificeret en del. Regeringen fører stadig kontrol med udenrigshandelen. Den har monopol på ind- og udførsel af visse vigtige varer, men private handelsmænd kan sædvanlig få ret til at indføre disse varer mod betaling af særlige afgifter. Siden 1936 har regeringen kontrollen over handel med fremmed valuta.

Monopolsystemet indenfor industrien har udvist adskillige skyggesider. Det er vanskeligt at kontrollere driftslederne indenfor virksomhederne, så af deres pålidelighed afhænger regeringens udbytte. Det har næppe heller været uden betydning for den politiske udvikling i Persien, at mænd, som var knyttet til monopolsystemet fik sæde i landets rigsdag. Hvor stor en del af industrien der ejes af staten ses af nedenstående statistik over Persiens industri 1950, som bygger på persiske opgivelser. A.I.O.C., fiskerierne på det Kaspiske hav, samt statens ammunitionsfabrikker er ikke medtaget.

Som det fremgår af tabellen har Persien ingen sværindustri. Der findes blot nogle små højovne og jernstøberier i Mazanderan. Somdet vil ses af en oversigt over udenrigshandelen (s. 32) kan den lette industri, der findes, i vigtige brancher slet ikke forsyne hjemmemarkedet. *Teheran er det vigtigste industricentrum.* Her ligger en række af regeringens store foretagender: cementfabrik, tobaksfabrik, en ammunitionsfabrik, sukkerraffinaderier. Her foregår også fabrikation af tændstikker, glas, kemikalier m. m. Andre sukkerraffinaderier og tændstikfabrikker ligger spredt i landet. Tekstilindustri findes i en række større byer, det vigtigste centrum er dog Isfahan, der har både bomulds- og uldindustri. Produktion og behandling af jute og silke hører hjemme i provinserne

Persiens industri 1950.

Industriens art	Antal virksomheder ell. afdelinger heraf	Ansatte personer	Investeret kapital, mill. Rialer[1])	Installerede HK.
Statens ejendom				
Tekstilindustri	5	7,928	718	9,470
Sukkerraffinering	9	4,912	609	7,194
Tobaksproduktion	1	1,342	509	3,460
Kemikalier	9	1,700	163	3,135
Cement	1	1,180	110	3,460
Savmøller	1	241	60	82
Henkogning	1	159	32	280
Thepakkerier	9	83	19	235
Staten ialt	36	17,545	2,220	27,316
Privat ejendom				
Tekstilindustri, bomuld	24	12,755	442	10,094
„ , uld	8	5,523	246	9,685
Sæbe og vegetabilske olier	9	427	103	595
Bomuldsrenserier	30	728	92	2,404
Alkoholiske drikke	25	600	75	134
Rispolering	18	287	72	980
Lædervarer	7	480	62	526
Elektricitet	–	620	60	18,500
Trikotage	23	644	35	400
Mølleri	18	178	28	1,513
Glas	5	288	23	574
Tændstikker	26	4,474	21	125
Uldkartning	5	76	4	152
Forskelligt	5	184	6	900
Privat ialt	203[2]	27,264	1,269	46,582
Staten og private tilsammen	239[2]	44,809	3,489	73,898

Kilde: Review of Economic Conditions in the Middle East, 1951–52.

[1] Det persiske valutakurssystem er stærkt kompliceret og er gang på gang blevet ændret i efterkrigsårene. Den officielle paritet har siden 1945 til stadighed været 1 US $ = 32.25 rialer. Men denne kurs er faktisk kun blevet anvendt i få tilfælde (f. eks. som sælgerkurs over for regeringen og i visse perioder ved import af sukker og som køberkurs over for A.I.O.C.). Ved de fleste andre køb og salg af valuta er anvendt væsentligt højere kurser, der er fremkommet på meget forskellige måder, snart ved at nationalbanken har købt og solgt valuta til bestemte kurser over den officielle paritet, snart ved prisdannelse på et (delvis) frit valutamarked. De vigtigste kurser bevægede sig under svingninger nedad fra ca. 60 rialer pr. US $ ult. 1945 til ca. 40 rialer i 1949. Fra august 1950 til foråret 1953 steg de derefter gradvis til godt 100 rialer pr. US $. Siden er de atter faldet til omkring 90 rialer pr. US $. (Se nærmere „International Financial Statistics", feb. 1954, p. 193.)

I 1950 svingede rialens værdi således mellem ca. 2½ og 2 amerikanske cents. Selv om man næppe uden videre kan omregne den investerede kapitals værdi på dette grundlag (bl. a. også fordi der savnes en definition af begrebet „investeret kapital"), kan det dog fastslås, at industriens anlægsværdi kun er ringe – omregnet efter de anførte kurser mindre end 100 mill. US $, eller små 2000 $ pr. arbejder. Til sammenligning kan nævnes, at den danske industris investerede kapital i 1951 kan anslås til ca. 1 milld. $ eller 4–5000 $ pr. arbejder (omregnet efter kronens officielle kursværdi, 1 US $ = 6.91 kr.). Red.

[2] Excl. private elektricitetsværker.

ved det Kaspiske hav. Statens fiskekonservefabrik ligger ved Bandar Abbas på sydkysten.

Vil man give et samlet billede af forholdene, må man sige, at *industrialiseringen under persisk ledelse kun er på begyndelsesstadiet*. Der er stadig mangel på højt kvalificerede teknikere. Beretningen fra International Labour Office 1950 siger: „Det viser sig altså, at medens en høj grad af mekanisk dygtighed er blevet udviklet i Iran, er der stort behov for teknikere, som til bunds kender de processer, der foregår i fabrikkerne."

Den største industrielle virksomhed i Persien var til for nylig *Anglo-Iranian Oil Company*, som i begyndelsen af 1949 beskæftigede ca. 17.000 mennesker i de producerende oliefelter og ca. 38.000 i Abadan, hvor raffinaderiet lå. Abadan var mere eller mindre under selskabets ledelse blevet til en by på henimod 200.000 indbyggere. Den var opstået i en tidligere øde, vandfattig egn, hvor sommertemperaturen går op til 40°. Der var sørget for vandtilførsel, fødemidler og rekreation for arbejderne i et sådant omfang, at den mission, som International Labour Office i 1950 sendte Persien for at undersøge forholdene, måtte erklære, at skønt der kunne udrettes en del endnu, var „oliearbejdernes livsbetingelser" på baggrund af arbejdernes livsvilkår andetsteds i Persien „et opmuntrende eksempel på, hvad der kunne udrettes." A.I.O.C.s virksomhed har betydet meget for *uddannelsen af en effektiv arbejdskraft* i Persien. Flertallet af arbejdsstyrken var persere. Man havde måttet opdrage arabere fra sletterne og nomader fra bjergene, som ikke kendte hverken til at overholde bestemte tider eller tage nøjagtige mål, og som hverken kunne læse eller skrive, til at gå ind i et industrielt arbejde. I Abadan har kompagniet bygget et teknisk institut, som det financierede og administrerede, omend det sorterede under undervisningsministeriet i Teheran. Da der er megen skiften i arbejdsstyrken, mange senere søger til steder i Persien med et behageligere klima, har kompagniet gennem sin undervisning forsynet Persien med mange mere eller mindre fuldt uddannede chaufførør og mekanikere.

ARBEJDERFORHOLD

Det er ikke nemt at få et sikkert tal på de virkelige *industriarbejdere* i Persien. Bl. a. er det vanskeligt at holde dem ude fra bazarhåndværkerne, f. eks. i de af fagforeningerne opgivne tal. En opgørelse, der synes at stamme fra Persiens arbejderministerium, meddeler, at der i 1950 fandtes 120.000 arbejdere, som var beskæftiget i moderne foretagender (også jernbanerne?). Heraf var 67.000 direkte og indirekte beskæftigede af A.I.O.C. Samtidig var 130.000 personer (bazarhåndværkere og andre) beskæftiget ved tæppevævning og 20.000 ved andre håndvæve.

Samtidig med industrialiseringen har en *indvandring fra land til by* fundet sted. Det vigtigste eksempel er Teheran. 1922 blev selve byen beregnet til

210.000 indbyggere, 1942 var det officielle tal for Teheran med distrikt knap 700.000, 1949 godt een million. I perioden efter anden verdenskrig har konkurrence med amerikanske og tyske varer tvunget adskillige persiske industridrivende til at lukke deres virksomheder. Det store behov for arbejdskraft, som besættelsesmagterne repræsenterede under krigen, er også faldet bort. Derved er der opstået et arbejdsløshedsproblem, som selvfølgelig især må mærkes i de voksende byer.

1946 fik Persien sin første *arbejderlov,* der blev revideret i 1949. Den anerkendte fagforeningerne, giver forskrifter om arbejdstid, fridage, kvinders og børns arbejde, industriel hygiejne, lønninger, arbejdskontrakter o.s.v. Den var 1950 endnu ikke gennemført på alle punkter. Arbejdsinspektørerne er for få og har ikke tilstrækkelige magtmidler.

SAMFÆRDSEL

Forudsætningen for Persiens industrialisering, ja for al økonomisk udvikling i landet er en udbygning af *trafikvæsenet.* En af de bemærkninger, man hyppigst møder i afhandlinger om Persiens økonomi lige til de seneste år, er denne: der er de og de betingelser for en produktion, men på grund af de store afstande og de svigtende trafikmidler, kan de ikke udnyttes. I et så uhyre vidtstrakt og samtidig så tyndt befolket land som Persien, hvor tilmed stejle bjergkæder mange steder lægger hindringer i vejen, tynger udgifterne ved anlæg af et moderne jernbane- og vejsystem stærkt. Reza Shah gennemførte som bekendt i 1930'erne med det danske konsortium Kampsax's hjælp den *transiranske jernbane.* Den fører fra havnen Bandar Shah ved sydøsthjørnet af det Kaspiske hav via Teheran til havnen Bandar Shahpur ved den nordvestlige ende af den persiske golf. Under anden verdenskrig blev den under amerikansk ledelse yderligere udbygget og forbundet med en havn nær Abadan. Senere har man begyndt bygningen af en *længdebane gennem det nordlige Persien.* Den skal forbinde Tæbriz i landets nordvesthjørne med Meshed i nordøst. Tæbriz har stiklinie til Sovjetunionens jernbanenet. Ud fra Teheran er denne banelinie nu ført mod vest til Mianeh, nogle hundrede km fra Tæbriz, mens den mod øst er ført ca. halvvejen til Meshed. Banesystemet ligger næsten helt i Persiens nordvestlige, tættest befolkede halvdel. Her findes også de bedst byggede *veje,* som forbinder Teheran med havnen Pahlevi ved det Kaspiske hav, med Baghdad og med egnene ved nordenden af den persiske golf. Mindre stykker af disse veje er asfalterede. Grusede veje, som tager hårdt på automobilerne, fører også mod øst via Kerman til Vest-Pakistan. Mange af landets veje er blot udjævnede kørebaner i steppen, og når floderne går over deres bredder, kan de standse trafikken for en tid. Der er i det hele grænser for det nye transportsystems effektivitet. Af de 20 byer i Persien, der har over ca. 50.000 indbyggere, ligger kun 8 ved det persiske jernbanenet, een, Tæbriz, har

som nævnt forbindelse med det russiske (fig. 1). Om vinteren går der kun tre tog ugentlig mellem Teheran og de industrielle centrer ved det Kaspiske hav. Et brev kan godt tage en uge om turen Teheran-Abadan, en jernbanetur på ca. 1000 km.

UDENRIGSOMSÆTNING

Persien er et af de lande, der har den mindste udenrigske omsætning pr. indbygger. Dersom man sætter befolkningen til ca. 16 mill., blev import + eksport i 1950–51 omkring 20 $ pr. individ. Heri er dog ikke medregnet udførsel af mineralolie, A.I.O.C.s ind- og udførsel samt den handel, der angik fiskerierne på det Kaspiske hav, der til 1953 blev drevet i forbindelse med Sovjet.

Nedenstående tabel viser udviklingen på betalingsbalancens hovedposter i de senere år.

	1950–51	1951–52	1952–53
		milld. rialer	
Oliesektoren			
Eksport (fob)	22.2	6.9	–
Import (cif)	÷ 0.7	÷ 0.2	–
Profit, kapitalbevægelser og udg. i udlandet	÷ 17.6	÷ 5.7	–
Ialt	3.9	1.0	–
Andre varer og tjenester			
Eksport (fob)	2.1	2.7	2.8
Import (cif)	÷ 6.4	÷ 5.7	÷ 3.8
Usynlige poster (netto)	÷ 0.2	÷ 0.2	÷ 0.1
	÷ 4.5	÷ 3.2	÷ 1.1
Private gaver og kapitalbevægelser	0.4	÷ 0.5	0.4
Fejl og udeladelser	0.4	0.2	÷ 0.4
Ialt autonome poster	0.2	÷ 2.5	÷ 1.1
Modsvaret af			
Amerikansk hjælp	–	0.1	0.5
Stigning i gæld til internationale organer	–	0.3	–
Nedgang i guld- og valutareserve	÷ 0.2	2.1	0.6

Kilde: „International Financial Statistics".

Det fremgår heraf, at underskuddet på den „almindelige" udenrigske balance i 1950 i det væsentligste dækkedes af oliesektorens overskud, dels i form af afgifter til staten, dels i form af lokale udgifter, som må betales i rialer, der

erhvervedes hos centralbanken mod betaling i udenlandsk valuta. Efter at olieproduktionen i 1951 er standset, har underskuddet – der ganske vist er nedbragt noget som følge af mindre import – måttet dækkes ved forbrug af valutareserver.

Det bemærkes iøvrigt, at den reelle nedgang i udenrigshandelen er større end tabellen giver indtryk af, idet rialens værdi som tidligere omtalt er reduceret stærkt i de senere år.

Importen består, som følgende oversigt viser, dels af visse fødevarer, dels af tekstiler, dels endelig af maskiner ag transportmateriel.

Importværdi (excl. olieselskabets) procentvis fordelt på varegrupper.

	1938	1949	1950	1951
Korn m. v.	–	11	7	–
Sukker o. l.	15	10	12	11
The, kaffe, kakao	13	8	7	9
Bomuldstekstiler	17	19	13	18
Silke, kunstsilke og uldvarer	–	4	6	7
Metaller og varer heraf	15	7	9	9
Maskiner og redskaber	6	10	14	14
Transportmateriel	5	9	9	5
Andre varer	–	22	23	27
	100	100	100	100

Kilde: „Review of Economic Conditions in the Middle East, 1951–52".

I normale høstår behøver Persien ikke at importere hvede. Høsten plejer at ligge omkring 2 mill. t (ca. 125 kg pr. indbygger). Desuden producerer landet sædvanlig ca. 800.000 t byg og 400.000 t ris årlig. *Normalt kan Persien brødføde sig selv,* og i tiden før anden verdenskrig var der endda et lille årligt overskud af hvede til udførsel. Under krigen blev det nødvendigt at indføre hvede, og årene 1948 og 1949 gav dårlig høst. Det meste af den indførte hvede kom fra U.S.S.R. og Iraq. Også sukker og the hører til befolkningens daglige fornødenheder. Med the trakterer man gæster, og dertil nydes sukkeret direkte, i hvert fald i de mere primitive befolkningslag. Persiens egen sukkerproduktion kan ikke dække forbruget. Importen 1950–51 kom hovedsagelig fra England, som trods rationering havde vist Persien den begunstigelse at udføre sukker til landet. De fleste af de andre varer, der importeres, er industriprodukter, som for største delen ikke fremstilles i Persien. De vigtigste leverandører var 1950/51 U.S.A. og Storbritannien, men også Tyskland, Italien og Czechoslovakiet var ved at vinde godt med. I 3. kvartal 1953 nåede Vesttyskland endog op på pladsen som Persiens største leverandør.

Persien betaler en væsentlig del af sin import med landbrugsvarer og kunsthåndværkets produkter. Bomuld er efterhånden blevet en af Persiens vigtigste kulturplanter. Den kan dyrkes næsten overalt i landet, hvor der er adgang til vand, indtil ca. 1500 m over havet. Sovjets handelsrepræsentanter har gjort meget for at opmuntre til dyrkningen. Arealet steg til ca. 158.000 ha i årene før krigen. I 1949 var det sunket til ca. 100.000 ha, men 1951 var arealet pånyt steget til ca. 150.000 ha. I 1950–51 deltes Persiens bomuldseksport mellem Italien, Storbritannien, Beneluxlandene og Tyskland. Bomuldsfrø er desuden Persiens vigtigste råstof til vegetabilsk olie. Af frugter udføres især rosiner, nødder og mandler. Opiumsavlen er et særligt og vanskeligt kapitel. Persiens klima er udmærket egnet for dyrkning af opiumsvalmuen. Det er en avl, som giver bonden kontante midler, og opiumsnydelse er meget udbredt i Persien. Efter anden verdenskrig har regeringerne søgt at begrænse avlen.

Eksportens fordeling på hovedvarer fremgår af følgende oversigt.

Eksportværdi procentvis fordelt på hovedgrupper (excl. olieeksport).

	1949–50	1950–51	1951–52
Tæpper	26	18	15
Frugter og nødder ...	16	13	17
Bomuld	10	25	11
Andre varer	48	44	57
	100	100	100

Kilde: „Review of Economic Conditions in the Middle East, 1951–52".

STATSFINANSER

Irans statsbudget varierer selvfølgelig fra år til år og opviser mange dunkelheder. Et *resumé af budgettet for 1950* ser således ud.

Indtægter		*Udgifter*	
Direkte skatter	1,160 mill. rialer	Renter af gæld	50 mill. rialer
Told	1,679 „ „	Undervisningsvæsen	961 „ „
Andre indirekte skatter .	2,667 „ „	Sundhedsvæsen	251 „ „
Olieafgift	901 „ „	Forsvaret	2,478 „ „
Andre indtægter	1,378 „ „	Investering	1,656 „ „
		Andre udgifter	5,291 „ „
Ialt indtægter	7,785 mill. rialer	Ialt udgifter	10,687 mill. rialer

Det ses, at de direkte skatter ikke spiller så stor en rolle på indtægtssiden som i det danske budget. De indirekte skatter, der rammer hele befolkningen,

men hårdest de fattige, er ganske overvejende. I budgettet indgår indtægt og udgift af statens handels- og industriforetagender. En af regeringens gode indtægtskilder er tobaksmonopolet. Vandpiben, som man ser gå fra hånd til hånd i bazarboderne, er et af perserens vigtigste nydelsesmidler. Statens indtægter af olien er større end de angivne 901 mill. rialer. Skatteafløsningsydelser er formodentlig ikke medtaget i denne rubrik. 1950–51 skal A.I.O.C. have betalt 1.885 mill. rialer direkte til staten.

På udgiftssiden er det ministerium, der sluger mest, som så ofte krigsministeriet. Dette er forståeligt; Persiens beliggenhed på et sted, hvor Sovjets og vestmagternes interesser mødes, er farlig. Desuden skal hæren i givet tilfælde være i stand til at tøjle nomadestammerne. Investering må gå dels til statens monopolforetagender, formodentlig også til den nedenfor omtalte syvårsplan.

INDUSTRIALISERINGENS RESULTATER

Det er den almindelige opfattelse, at den begyndelse til en industrialisering af Persien, som Reza Shah i mellemkrigstiden gennemførte, i første omgang ikke bragte befolkningens store masser, navnlig bønder og bazarhåndværkere, bedre kår. Nu vil en industrialisering af et landbrugsland som tidligere omtalt altid kræve en kraftanstrengelse fra befolkningens side, specielt når der ikke må optages udenlandske lån. De indførte maskiner, som desuden kræver reservedele og reparationsmuligheder, de nye transportmidler, alt må betales med landets egne produkter. Dernæst var det meget lidt, der blev gjort for bondestanden. Man byggede en landbrugsskole i Karadj, men den skal være blevet mere til glæde for godsejernes sønner end for bønderne. Man søgte at forbedre landbrugsmetoderne hist og her hos fremskredne godsejere og på de store landejendomme, som shahen efterhånden havde fået samlet. Men som helhed skal bøndernes kår snarest have været ringere, da Reza Shah trak sig tilbage, end ved hans tronbestigelse.

Industrialiseringen kom især bybefolkningen til gode. Man indførte jern og stål til jernbaner og fabrikker, elektriske maskiner, automobiler, fotografiapparater, silkestrømper, kosmetik o.s.v. Reza Shah anvendte meget på nye bygninger og på byerne, specielt Teheran. Men bonden fik meget lidt fornøjelse af disse ting. De vigtigste importvarer, der nåede ham, var sukker og the, og de var bebyrdet med svære afgifter. Dr. Millspaugh havde i 1920'erne som regeringens finansexpert gennemført en let afgift på disse to varer. Men den blev stadig øget og var 1939 omtrent 15 gange så stor som oprindelig. Kun i ringe grad nåede udenlandske landbrugsredskaber ud til bondebyerne. Derimod indførte et amerikansk firma symaskiner mange steder.

Den for industrialiseringspolitikken nødvendige koncentration af importen på investeringsgoder fremmedes ved det tidligere omtalte *valutakontrolsystem*. Private eksportører havde pligt til at afhænde deres fulde valutaindtægt til

natonalbanken mod betaling i rialer. For halvdelen af beløbet kunne de imidlertid atter få tildelt valuta til fri import. Den resterende del af valutaindtægterne disponerede regeringen over til køb af jernbanemateriel, maskiner o. l., samt til at sende studenter til udlandet. Højst halvdelen af valutaindtægten kunne således frit anvendes til import af forbrugsvarer. Dette bidrog til at skærpe den indenlandske vareknaphed og til at forøge det tidligere omtalte inflationspres.

PRISUDVIKLINGEN UNDER OG EFTER KRIGEN

I krigsårene fortsatte prisstigningen som det fremgår af nedenstående tabel i forstærket tempo. Den væsentligste årsag var formentlig besættelsesmagternes betydelige efterspørgsel såvel efter varer som efter arbejdskraft til militære anlægsarbejder. Denne efterspørgsel, der finansieredes ved at nationalbanken solgte rialer til besættelsesmagterne mod sterling og anden udenlandsk valuta, bidrog stærkt til at sætte befolkningens pengeindkomster i vejret. Samtidig medførte besættelsesmagternes efterspørgsel, at der blev færre produktionsfaktorer til overs til fremstilling af forbrugsvarer, ligesom også importen yderligere vanskeliggjordes, og da en effektiv rationering og priskontrol ikke kunne gennemføres, var stærke prisstigninger uundgåelige. Også over statsfinanserne, der gennem det meste af perioden udviste et løbende underskud, som dækkedes ved træk på nationalbanken, skete der en udpumpning af købekraft. Endelig har spekulative hamstringskøb antagelig medvirket til at forstærke prisstigningerne.

Alt i alt var inflationen dog ikke stærkere end i mange europæiske lande. Det anførte indeks gælder alene for Teheran og enkelte andre byer, hvor fødevareforsyningen på grund af transportvanskeligheder var særlig knap.

I efterkrigsårene stabiliseredes prisniveauet nogenlunde; men efter Koreakrigens udbrud kom det også i Persien til fornyede prisstigninger, der yderligere er blevet skærpet under de sidste års økonomiske vanskeligheder, som bl. a. har medført en begrænsning af importen (jvf. iøvrigt nedenfor).

Leveomkostningsindeks.
(1948 = 100).

1937	13	1949	109
1938	15	1950	89
1939	16	1951	93
1940	17	1952	101
1941	24	1953	107
...			
1945	101	jan. 1954	118
1946	90	febr. „	117
1947	91	marts „	120
1948	100		

SOCIALE FORHOLD

Beretningen fra International Labour Office 1950 skildrer da også *den jævne persiske befolknings kår* i ret mørke farver, om end forholdene vel ikke er ringere end i mange andre asiatiske lande: Ernæringen er utilstrækkelig. De lerklinede, slet ventilerede og dårligt opvarmede huse er uhygiejniske. Sygdomme som trachom og malaria er almindelig udbredte. Der er stigende fare for tuberkulose. Skønt Reza Shah indførte skoletvang, går flertallet af børn ikke i skole; der er mangel på skoler og lærere o.s.v.

Det, der skal danne grundlaget for en modernisering af Persien, må være en højnelse af den store bondestands levestandard. Kun et stort købekraftigt publikum kan bære industrialiseringen. 1943 afgav H. B. Allen, direktør for Near East Education Foundation, en rapport til den persiske regering. Han hævder i den, at selvejerbønderne i Persien har mere energi, er mere vågne end de andre, og han konkluderer således: „En regering, som er helt indstillet på en politik, der vil beskytte og udvikle landets største hjælpekilde (jorden og bondebefolkningen), et egnet grundbesiddelsessystem og en stadig øget forsyning med vand må efter min mening være fundamentet for alle fremskridt på landet i Iran. Når man vil udnytte disse faktorer, bliver vi i stand til at tage os af andre vigtige sider af landsbyernes velfærd."

REFORMPLANER

Mange persere, bl. a. den unge shah, er klar over disse forhold. Og foreløbig har et af de vigtigste skridt til ophjælpning af bondestanden været de *reformer, som shahen har indført på de store jordegodser,* hans fader havde samlet. Jorden overgår ved dem på billige vilkår til bøndernes selveje. Moderne indstillede persere satte deres håb til den *syvårsplan,* som regeringen 1947–1949 lod udarbejde ved amerikanske firmaers hjælp, og i hvilken shahens broder, prins Abdor Reza er en ledende kraft. Den meget storslåede plan var anslået til at koste ca. 650 mill. US $. Anvendelsen af pengene var skitseret således: sundhedsvæsen 46.6 mill. $, undervisningsvæsen 31.0 mill., landbruget 101.7 mill., vandforsyning 57.4 mill., byer og boligforhold 85.3 mill., transport og samfærdsel 171.1 mill., industri og miner 68.3 mill., elektrisk kraft 31.4 mill., mineralolie 23.4 mill. Mindre beløb til organisering af meteorologisk og statistisk tjeneste o.s.v. Reformer af landbrugets ejendomsforhold, som shahen ville fremme, mødte modstand hos godsejerne. De fornødne penge skulle rejses: 1) ved øgede afgifter fra A.I.O.C., 2) lån fra The International Bank for Reconstruction and Development, 3) lån fra persiske banker, 4) privat investering. Basis skulle øgede afgifter fra A.I.O.C. danne, men man håbede også, at U.S.A. ville stille sig venligt til et lån. Imidlertid nægtede den internationale bank et lån på 250 mill. $,som Persien havde ansøgt om. Eksport-import banken i Washington tilstod september 1950 Persien et lån på 25 mill. $. Det

var en stor skuffelse for perserne, at det ikke blev større, og det blev indtil videre ikke hævet. Man fandt i Persien, at det var en uretfærdighed, når U.S.A., der havde støttet tidligere akselande, ikke ville yde mere i hjælp til Persien, hvis olie havde været til stor gavn for de allierede under krigen.

MOSSADEGH'S STYRE OG TIDEN DEREFTER

Med *nationaliseringen af A.I.O.C.s anlæg* i maj 1951 og Mossadegh's tiltræden som førsteminister forringedes Persiens økonomiske stilling. Persien mistede nu afgifterne fra A.I.O.C. og den fremmede valuta, som kompagniet årligt bragte til landet. Endvidere mistede Persien nogle mindre fordele. 1947 og de følgende år var England gået ind på at ombytte sterling i dollars for Persien til køb af varer, som ikke kunne skaffes på lige så gode vilkår i sterlingområdet eller fra lande, som modtog sterling. Denne ret blev nu frataget Persien såvel som retten til at købe rationerede varer (sukker) i England.

Samtidig faldt svære forpligtelser på Mossadeghs regering. Allerede de foregående regeringer havde ikke kunnet betale embedsmændene deres lønninger til tiden og havde på grund af underskud på budgettet måttet optage lån i nationalbanken. Mossadeghs regering skulle endvidere holde arbejderne ved A.I.O.C.s anlæg skadesløse for deres tab af løn hos selskabet. Nogle mindre grupper arbejdere lykkedes det at overføre til andre virksomheder, men det oplyses fra britisk side, at denne post skal have kostet regeringen ca. 3 mill. £ månedlig. Med mindre tallet også omfatter udgifter til olieanlæggenes vedligeholdelse, forekommer det mig dog lovlig stort.

Forskellige forhold hjalp i de følgende år på Persiens handelsbalance. Eksportpriserne steg. Irans sukkerproduktion, der 1949–50 havde været på 30.000 t, var i 1951–52 67.000 t. Bomuldshøsten steg til 50.000 t. Udbyttet af tekstil- og glasindustrierne steg. Handelen med Vesttyskland var forøget. Sovjetunionen havde november 1950 sluttet en handelstraktat med Persien på 20 mill. $, hvis virkninger mærkedes. For 1952–53 blev der forelagt et *balanceret statsbudget*. Dette var bl. a. opnået ved en nedskæring af udgifterne til hæren, undervisningsvæsen og syvårsplanen. Budgettet forudsatte også øget indtægt af de direkte skatter. På budgettet 1950 var de anslået til 1.160 mill. rialer, 1952–53 til 1.640 mill. rialer. Det ville være interessant at få at vide, hvor meget af disse penge, der virkelig er indgået i statskassen. 21/8 1952 må Mossadegh udstede et dekret, der bebuder inddrivelse af skatterestancer ved hårde midler. „Dekretet var særlig rettet mod medlemmer af Persiens velhavende regerende klasser, der omfatter mange rige senatorer og deputerede, som ikke har betalt skat i årevis." September 1953, efter general Zahedi's tiltræden, erklærede finansministeren dr. Ali Amini „hellig krig" imod korruption og forsøgene på at unddrage sig skat. Den svigtende evne til at inddrive skatterne viser centralregeringens svækkelse.

Det ovenfor omtalte balancerede budget eksisterede imidlertid kun på papiret. Mossadegh har ligesom sine forgængere måttet *trække på nationalbanken,* men i betydeligt hurtigere tempo end disse. Medens regeringens – og forskellige andre offentlige organers – nettogæld til nationalbanken, der havde været ret konstant siden 1946, fra marts 1949 til marts 1951 øgedes med ca. 1.8 milld. rialer til knapt 6 milld. rialer, steg denne gæld i det følgende år med godt 2 milld. rialer og fra marts 1952 til marts 1953 endog med over 3 milld. rialer. Det er bl. a. denne udvikling, der har medvirket til de betydelige prisstigninger i de senere år.

Også i *valutastillingen* har udviklingen sat sig dybe spor. Nationalbankens foran omtalte salg af rialer til besættelsesmagterne i forbindelse med den begrænsede mulighed for under krigen og i de første efterkrigsår at udnytte den heraf flydende valutaindtægt havde bevirket, at Persiens guldbeholdninger i begyndelsen af 1949 udgjorde 140 mill. US $ mod 26 mill. US $ ved krigens begyndelse. Samtidig var valutabeholdningerne (antagelig især engelske pund sterling) vokset fra et beløb svarende til 16 mill. US $ til 194 mill. US $. I de følgende år indtil Mossadeghs magtovertagelse var guldbeholdningen praktisk talt uændret, medens valutareserven faldt til 113 mill. US $ (marts 1951). Under Mossadeghs styre forblev guldbeholdningerne fortsat urørt, hvorimod valutareserverne svandt ind i hastig takt, indtil de nåede bunden i juli 1953 med et beløb svarende til 30 mill. US $.

Følgende bedømmelse af forholdene, givet i september 1952 af dr. Schacht synes at være ganske rammende. Efter et besøg i Teheran meddelte han i et interview, at alvoren i Persiens finansielle situation var blevet „overdrevet" i visse dele af den udenlandske presse, på den anden side havde „Persien ... ikke nogen økonomisk politik i dette ords egentlige forstand."

General Zahedis regering fik meget hurtigt tilstået et lån på 45 mill. $ fra U.S.A.s regering til at klare de løbende udgifter. Værdien af nationalbankens valutabeholdning var april 1954 steget til 61 mill. US $. Dr. Amini lovede ikke blot at kæmpe mod korruption og skatterestancer, men også at øge de direkte skatter, som rammer de rige, og nedsætte de indirekte skatter, som rammer de fattige. „For at beskytte landets fattige arbejdende klasses ejendom er jeg af hjerte og sind villig til at modtage forbandelser og skældsord" fra dem, „som så længe har draget profit af folkets møje."

En af de store vanskeligheder for Persiens fremtid er den, at oliemarkedet efter den stærkt stigende produktion i de arabiske stater synes at være så godt forsynet, at det kan volde vanskeligheder at afsætte den persiske olie. Der er (april 1954) dannet et konsortium, som skal bringe den persiske olie på markedet. I konsortiet deltager 5 amerikanske selskaber (Standard Oil of New Yersey, Texas Oil Co., Standard Oil of California, Gulf Oil og Socony Vacuum) hver med 8 %, A.I.O.C. med 40 %, Royal Dutch Shell med 14 % og Compagnie Française des Petroles med 6 %. Nogen oplysning om en overenskomst med Persien foreligger ikke.

Den persiske regering er imidlertid ikke veget tilbage for i december 1953 at slutte kontrakt med det tyske firma Establech i Düsseldorf, der skal levere industrielle maskiner, elektrisk udstyr, rullende material, landbrugsmaskiner, stål m. m. til et beløb af 60 mill. $, som skal betales i kontanter. Mulig regner den persiske regering med lån fra U.S.A. og den internationale bank. Et tegn på at der i Persien findes både energi og producerende kraft er det, når borgere i Isfahan med persisk arbejdskraft, dog delvis under engelsk og skandinavisk ledelse, under de sidste års krise har kunnet gennemføre et storslået irrigationsanlæg. Også en række andre irrigationsanlæg skal være i arbejde.

LITTERATUR

The Middle East 1953, London.
Summary of recent economic developments in the Middle East, Suppl. to World Economic Report, 1950–51.
Review of economic conditions in the Middle East 1951–52, Suppl. to World Economic Report.
Documents relating to the Middle East (International Social Science Bulletin. Vol. V, No. 4, 1953).
International Financial Statistics, June 1954.
Labour Conditions in the Oil Industry in Iran, International Labour Office, Geneva 1950.
Keesing's Contemporary Archives.
Statesman's Year-Book 1953.
Manchester Guardian.
Foreign Affairs.
The Round Table.
The Times Review of Industry.
Arthur Christensen: Kulturskitser fra Iran, Kbhvn. 1937.
Elgin Groseclose: Introduction to Iran, New York 1947.
Raj Narain Gupta: Iran, an economic study, New Delhi 1947.
William S. Haas: Iran, London 1946.
George Lenczowski: The Middle East in World Affairs. Ithaca, New York 1952.
A. C. Millspaugh: The American Task in Persia, New York & London 1925.
– Americans in Persia, Washington, D.C. 1946.
Anthony Smith: Blind White Fish in Persia. London 1953.